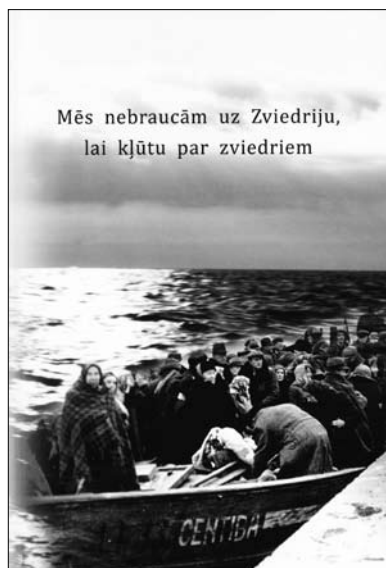

PAR ZVIEDRIJAS LATVIEŠIEM

*Mēs nebraucām uz Zviedriju,
lai kļūtu par zviedriem*

(zin. red. B. Bela)

Rīga: Zinātne, 2010. 336 lpp., il.

Grāmata par Zviedrijas latviešiem ir Nacionālās mutvārdu vēstures pētnieku pirmais krājums, kas veltīts ārpus Latvijas dzīvojošām latviešu kopienām. Grāmatas mērķis ir uzsākt stāstu par latviešiem pasaulē — kad, kā un kāpēc viņi devušies prom no Latvijas, kā veidojusies viņu individuālā un grupas identitāte svešajā zemē un kāda tā ir šodien.

Mēs vēlamies tuvojies trimdas pieredzes izpratnei, vispirms aplūkojot mums ģeogrāfiski tik tuvās Zviedrijas latviešu dzīvesstāstus. Grāmatu veido divi skatupunkti. Pētnieciski raksti par latviešiem Zviedrijā un viņu dzīvesstāstiem ir kā skats no novērošanas torņa, mēģinot aptvert Zviedrijas trimdas aprises laikā un telpā, galveno uzmanību pievēršot identitātei un kopienai. Savukārt desmit dzīvesstāsti parāda desmit dzīves līnijas un ļauj lasītājam skatīt notikumus no pašu dalībnieku skatupunkta. Grāmatā stāstiem atvēlēta tik būtiska loma arī tādēļ, ka trimdas sabiedrībā stāsti un stāstīšana ir ļoti nozīmīga sociāla un

kultūras parādība, jo tā veido vienotu skatījumu uz neseno vēsturi un grupas identitāti.

Baiba Bela ir pētījusi latviskās identitātes veidošanos trimdā, tās daudzveidību un pārmantošanu no paaudzes paaudzē. Uzmanības centrā ir jautājums par nacionālo identitāti un etnisko piederību kā kopīgām formām, kas tiek papildītas ar visai daudzveidīgu saturu. Latviskā identitāte tiek skatīta kā mozaīka vai kaleidoskops, ko laika roka un kopienas dalībnieki ik pa brīdim pagriež un visa kompozīcija sakrīt savādākā rakstā, turklāt šim rakstam laiku pa laikam kāds gabaliņš pazūd, bet kāds nāk klāt no jauna.

Edmunds Šūpulis aplūko, kā personiskais savijas ar līdzcilvēku rīcību, individuālās biogrāfijas tiek skatītas kopienas dzīves kontekstā. Priekšplānā izvirzīta interese par kopesību un kopīgo darbību, par ko runā intervējamie un laikam gan arī daudzi citi latvieši attiecībā uz savu identitāti citur pasaulē. Edmunds Šūpulis izvirza pieņēmumu, ka latviešu trimdas

kopienu var aplūkot kā sociālu kustību. Tā ir būtiska mācību stunda mums Latvijā, kur pilsoniskās sabiedrības un cilvēku aktivitāte savu interešu aizstāvībā ir viena no zemākajām Eiropas demokrātiskajās valstīs.

Dagmāra Beitnere pievēršas vairākām Zviedrijas latviešu trimdas kopienas personībām, kuras veidoja intelektuālo gaisotni, tā saistot šai mītnes zemei latviešus no pārējās pasaules. Kaut arī latviešu politiskās un intelektuālās elites situācija Zviedrijā ir pietiekami komplicēta, Dagmāra Beitnere spēj iezīmēt dažas radošās un intelektuālās dzīves notikumu trajektorijas un parādīt vairākus nozīmīgus latviešu trimdiniekus Zviedrijā: Uldi Ģermani, Andreju Eglīti, Mārtiņu Zivertu, Kārlī Straubergu, Haraldu Biezo, Bruno Kalniņu. Viņas raksts veltīts personībām, kuras visai trimdas sabiedrībai deva augstu garīgo motivāciju un ar saviem sasniegumiem pētniecībā ieinteresēja jaunākās paaudzes latviešus, kas uzauga citās mītnes zemēs un meklēja iespējas studēt, strādāt, ar laiku apmesties uz dzīvi Zviedrijā.

Ieva Garda aplūko trimdas pieredzi no folkloras pētnieces perspektīvas, pievēršot uzmanību dzīvesstāstiem kā migrācijas sāgām. Viņa padziļināti aplūko četras šo stāstu galvenās daļas — aizbraukšanas iemeslu, ceļojumu uz mītnes zemi, iekārtošanos tajā un viesošanos padomju Latvijā. Ieva Garda raksturo Zviedrijas latviešu dzīvesstāstus kā vēstījumus par latviešiem, kas, neskatoties uz grūtībām, spējuši veiksmīgi sākt dzīvi no

jauna. Tie ir stāsti par uzdrīkstēšanos un varēšanu. Tie iezīmē tādu domāšanu un rīcībspēju, kas tagad jo īpaši aktuāla Latvijā.

Mutvārdu vēsture ir kā tilts starp pagātni un tagadni, akadēmiskiem pētījumiem un ikdienas dzīvi. Kamēr pētnieki savos rakstos zīmē Zviedrijas latviešu trimdas dzīves karti, dzīvesstāsti parāda atsevišķas pieredzes. Piedāvājam lasītājam desmit stāstus, kuru sākotnējā forma ir saruna starp pētnieku un stāstītāju. Tie iezīmē konkrētas personības un parāda dažādas dzīves līnijas. Mūsu grāmatas varoņi ir Jānis Konstantīns Čakste un Ilga Čakste, Gunars Zvejnieks un Aina Zvejniece, Izabella Cielēna, Valentīne Lasmane, Vera Puķīte, Pēteris Jansons, Sergejs Ozoliņš un Vilis Klucis. Šie dzīvesstāsti ļauj mums uz notikumiem paskatīties ar pašu dalībnieku acīm un liek domāt par to, cik lielā mērā mūsu dzīvi nosaka kādi lielāki spēki un vienlaicīgi — cik lielā mērā to veidojam mēs paši. Stāsti ir kā pavedieni Latvijas 20. gs. vēstures gobelēnā un jaunākās paaudzes lasītājam rāda, ka dzīve neatkarīgajā Latvijas Republikā, padomju okupācija un Otrais pasaules karš, došanās bēgļu gaitās un citi notikumi nav tikai vēstures grāmatu temati, bet reālu cilvēku dzīve. Ar šo grāmatu ceram lauzt arī vienu otru stereotipu, kas Latvijā izveidojies par latviešu pēckara trimdu, un mazināt nesaprašanās plaisu, kas joprojām nodala cilvēkus ar dažādu sabiedrisko pieredzi.

Baiba Bela